ఇంద్రాణి

శివకుమార బెనర్జీ చనిపోయాడని తెలిసినప్పుడు నా కళ్ళ నుంచి ఓ నీటిబిందువైనా రాలలేదు. యీ ప్రపంచంలో నేను కంటతడి పెట్టవలసినంత కారణం అయేవాళ్ళు యిద్దరే యిద్దరు. వాళ్ళల్లో బెనర్జీ వొహడు.

'అదృష్టవంతుడు. నాకన్న ముందు పొయ్యాడు' అని మాత్రమే ఆ వార్త పత్రికలో చదివినప్పుడు అనుకున్నాను. కాని మరసటి రోజున అతని తమ్ముడు రాసిన వుత్తరం సాంతం చదవగానే నా హృదయం బద్దలైంది. బెనర్జీ అలాంటి చావును ఎదుర్కోవలసి వస్తుందని నేనెన్నడూ అనుకోలేదు. అతడూ అనుకొని వుండడు.

ఆరు సంవత్సరాల అండమాను జీవితాన్నీ, నాలుగైదు సంవత్సరాలు బ్రిటిష్ రాక్షస పాలనలో, బెంగాల్‌లోని అన్ని జైళ్ళలోని నికృష్ట జీవితాన్నీ, బాధలనీ తట్టుకుని బయటపడిన బెనర్జీ. హఠాత్తుగా యీ పందొమ్మిది వందల యాభైలో అశోకచక్ర ఛాయల్లో జరిగే ప్రభుత్వ పాలనలోని జైల్లో మూడు రోజుల కంటె ఎక్కువ బ్రతకలేదంటే నిజంగా నేను నమ్మలేక – ఉత్తరం మరోమారు చదివాను.

'శవాన్ని యిచ్చేందుకూడా అధికారులు నిరాకరించారు' – ఉత్తరంలోని యీ వాక్యం నన్ను నిలువునా కలచివైచింది. ఆ నిమిషాన నా కళ్ళ నుంచి అశ్రుజలం ధారగా ప్రవహించింది. నా చేతి నుంచి ఉత్తరం, ముక్కు మీద నుంచి జోడూ జారిపోయినై. బరువెక్కిన హృదయంతో కుర్చీలో నుంచి లేచి, నీరసంగా మంచం మీద నడుం వాల్చాను.

అనేక స్మృతులు మంచివీ చెడ్డవీ, బెనర్జీ జీవితాన్నుంచి, అతడి ఆశయాల నుంచి నన్ను వేరుపరచిన కారణాలూ, అన్నీ నా మసక కళ్ళ ముందు, నీడల్లాగ కదుల్లాడినై.

'బెనర్జీని యిలాంటి చావే ఏ పందొమ్మిది వందల యిరవైలోనో ఎదుర్కొన్నట్టయితే, అతని శవాన్ని కూడా యివ్వమని జైలు అధికారులు యిలాగే నిరాకరించి వున్నట్టయితే అప్పటి నా పాతిక ఏళ్ళ యవ్వనోద్రేకంలో ఏమిచేసి ఉండేవాణ్ణి?'

యీ ప్రశ్న నా కళ్ళ ముందు దీర్ఘంగా పరుచుకు పోయింది. నా జీవితపు తుదిక్షణాల వరకూ, నేను మోసుకుపోవలసిన బరువు చావో – బ్రతుకో తేల్చుకోవలసిన సంధి సమయంలో, నా తోటి వాళ్ళ నుంచి విడివడిన నా పిరికిగుండె, అందుక్కారణమైన ఇంద్రాణి, ఆనాటి బెంగాల్ విప్లవోద్యమం అన్నీ నా మనోనేత్రం ముందు గజిబిజిగా అల్లుకుపోయినై.

ఇంద్రాణి! ఆ పేరు యీ నా యాభై ఐదేళ్ల ముసలి దేహంలో కలిగించే ఉద్రేకం – నిశ్శబ్దంగా, భారంగా కదుల్లాడే నా గుండెల్లో రగిల్చే బాధా, వేగిరపాటూ అంతా యీ నిమిషాన నన్ను ఏదో కొత్త ప్రపంచంలోకి – గతించిన కాలం మధ్యకీ, సంఘటనల్లోకీ లాక్కుపోతోంది.

కలకత్తాలోనే మొదటిసారి ఆమెను చూశాను. రైల్వే వర్కుషాపులో పని కాగానే సరాసరి బెనర్జీ యింటికి వెళ్ళేవాణ్ణి. అప్పటికి బెనర్జీ కాలేజీలో ప్రవేశించి సంవత్సరం కావొచ్చు. నాకన్న ఐదేళ్లు చిన్న.

ఆ రోజు సాయంకాలం నేను ఓ అరగంట ఆలస్యంగా అతడి యింటికి వెళ్ళాను. బెనర్జీ మాంచి ఉత్సాహంగా వున్నాడు. ఆనాటి పత్రికలోని అనేక విషయాల్ని గురించి చర్చించాం. యూరపులో రగులుతున్న విప్లవాలూ, కాంగ్రెసులో అతివాదులకీ, మితవాదులకీ జరుగుతున్న సంఘర్షణా, కాన్పూరులో బహిరంగ సభ జరుగుతూండగా, హఠాత్తుగా పోలీసులు దాడిచేసి జరిపిన లాఠీచార్జీ – యింకా అనేకం మాట్లాడాం.

మామూలు ప్రకారం యిక వెళ్ళేందుకు నేను లేవగానే బెనర్జీ నా వంక పరీక్షగా చూసి – "ఆగు! ఓ కొత్త వ్యక్తితో పరిచయం చేస్తాను" అన్నాడు.

నేను తిరిగి కూర్చుంటూ, అలాంటి సందర్భాల్లో మామూలుగా అడిగే ప్రశ్న అడిగాను.

"మనవాడేనా?"

బెనర్జీ అనిశ్చయంగా ఓ క్షణకాలం వూరుకుని, ఆలోచిస్తున్న ధోరణిలోనే అన్నాడు.

"యిప్పటికి కాదు. బహుశా కొద్ది కాలంలోనే చేర్చుకోవలసి వస్తుంది. ధైర్యం, తెలివితేటలు కూడా వున్న యువతి"

నేను నాలుక కొరుక్కున్నాను. అంతకు ముందు జరిగిన వొకటి రెండు అనుభవాల దృష్ట్యా, స్త్రీలను చేర్చుకోవడం క్షేమం కాదని నిర్ణయించుకున్నాం. పోలీసుల హింసలకు వాళ్ళు ధైర్యంగా నిలబడలేరనీ, అందువల్ల సమితిలోకి తీసుకోకూడదనీ అనుకున్నాం.

బెనర్జీ పక్కగదిలోకి వెళ్ళి రెండు మూడు నిముషాల్లో ఓ యువతితో తిరిగి వచ్చాడు.

ఆమే ఇంద్రాణి!

ఆ రోజున ఏమి మాట్లాడామో బాగా గుర్తులేదు. కాని ఒకటి మాత్రం చెప్పగలను. ఏ ముఖ్య విషయాలూ రాలేదు. ఆమె నన్నేవిధంగానూ ఆకర్షించలేదు. తెల్లవారి లేస్తే బజారుల్లోను, యిళ్ళల్లోనూ

కనబడే అనేకమంది యువతుల్లో – ఆమే ఒకతిగా కనబడింది. అంతే!

కాని రెండు నెలల తరవాత, ఆమె నా జీవితానికి ఓ సమస్యగా తయారైంది. అలా జరుగుతుందని నేనెన్నడూ వూహించలేదు. క్రమక్రమంగా ఏరు వొడ్డును రేణువుల దగ్గిర నుంచి ప్రారంభించి ఓ పెద్ద అండను కోసినట్టుగా, ఇంద్రాణి నా హృదయాన్ని నేను గ్రహించలేనంత సున్నితంగా కోసి తన గుప్పెట్లో దాచుకుంది.

మిద్నపూర్‌లో బాంబు విసరడం జరిగింది. దానికి ప్రతీకారంగా ప్రభుత్వం అనేకమందిని అరెస్టు చేసింది. ఎవడో వొక్కడు చేసిన ఆ పనికి, అతడు దొరకనందున పోలీసులు విచ్చలవిడిగా దాడులు చేసి ఏ సంబంధములేని వ్యక్తుల్ని జైళ్ళల్లో కుక్కారు.

"బ్రిటీష్ ప్రభుత్వానికి అంత్యదినాలు దగ్గిరపడుతున్నయ్. యిక్కడ – కలకత్తాలో మనం ఏదో వొహటి చేసితీరాలి" అన్నాడు బెనర్జీ.

కరుణ్‌మిత్రా, దిలీప్‌బోసూ, అతడి తమ్ముడూ, యింకా అక్కడవున్న నలుగురైదుగురు వెంటనే బలపరిచారు. నేను దీర్ఘాలోచనలో పడ్డాను.

సమితిలో రెండు సంత్సరాల నుంచి సభ్యుడుగావున్న నాకు, ఆ 'ఏదో వొహటి చేసి తీరాలి' అన్న బెనర్జీ మాటల అర్థం బాగా తెలుసు. ప్రజల్ని భయభ్రాంతుల్ని చేయాలన్న దృష్టితో విచ్చలవిడిగా అరెస్టులూ, స్త్రీలను మానభంగాలూ చేసే ఏ పోలీసు ఆఫీసరు మీదో బాంబు విసరాలి. అది వీలైతే చీకటిమాటున – వీలుకాకపోతే పట్టపగలు ఏ బజారులోనో. తరవాత పోలీసులకు పట్టుబడి వాళ్లు తుపాకిగుండు తలలో నుంచో, గుండెల్లో నుంచో పేల్చేముందు, "విప్లవం వర్ధిల్లాలి!" అంటూ యీ జీవితాన్ని ముగించాలి.

నేను ఆలోచిస్తూ అలాగే వుండిపోయాను. రెండు నెలలకు పూర్వం ఇలాంటి సమస్యే ఎదుర్కొన్న ట్టయితే, ఆ మాట్లాడేది బెనర్జీ కాక నేనై వుండేవాణ్ని. బ్రిటిష్ పాలకుల్లోని రాక్షసత్వం, దాన్ని బలపరిచే యిండియన్ పెంపుడు కుక్కలూ, స్వాతంత్ర్యం ఎలా మన జన్మహక్కో, రూసో, థామస్ పెయిన్, గారిబాల్టీ, వాషింగ్‌టన్ – అన్నిటిని గురించీ, అందర్ని గురించీ ఓ గంట అయినా మాట్లాడి వుండేవాణ్ని. కాని ఆ నిమిషాన దేశాని కన్నా, స్వాతంత్ర్యాని కన్నా, కీర్తి – త్యాగం, అన్నిటికన్నా – గొప్పదిగా, వుత్తమోత్తమైందిగా, జీవిత లక్ష్యంగా, జీవిత సాఫల్యంగా, ఒకే ఒక మూర్తి నా హృదయంలో కదుల్లాడింది. ఆ మూర్తి – నన్ను కర్తవ్యతా విమూఢున్ని చేసిన ఆ శక్తి – ఇంద్రాణి!

బెనర్జీ నా పక్కన కూర్చుని, భుజం పట్టుకుని కదిలించినప్పుడు – శూన్యంగా అతడి మొహంలోకి చూశాను.

"లోగడ నిన్ను మీ ఆంధ్ర ప్రాంతానికి పంపాలని కూడా మనవాళ్ళు అనుకున్నారు. నేను వద్దని సలహా యిచ్చాను. ఎందుకో తెలుసా? నీకు ఆచరణలో అవసరమైనంత అనుభవం లేదు. యిక్కడ వున్నవాళ్లు అంగీకరిస్తే, యిక్కడ బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యాన్ని మొదటి దెబ్బ కొట్టే అవకాశం నీ కివ్వాలని వుంది. ఏమంటావ్?"

బెనర్జీ యీ మాటలన్నీ స్పష్టంగా అన్నాడు. అతని చేయి నా భుజం మీద అటూ యిటూ కదుల్లాడుతోంది. అతడి మాటలన్నీ స్ఫుటంగా నా చెవుల్లో ప్రతిధ్వనించినై. కాని నా హృదయంలో ఇంద్రాణి రూపం, ఆమె నవ్వులూ కదిలి మారుమ్రోగినై.

"ఆలోచిద్దాం!" – అంతకంటె నా నోటి నుంచి మరి మాటలు పెగలలేదు. పరస్పరం సంఘర్షించే రెండు బలమైన ప్రవాహాల మధ్య చిక్కుకున్నవాడిలా ఉక్కిరి బిక్కిరయాను.

బెనర్జీ ఈ రెండు నిమిషాలు నా ప్రక్కన అలాగే కూర్చున్నాడు. అందరి కళ్ళూ నా వైపుకే తిరిగినట్టు గమనించాను. నేను పిరికివాణ్నని అందరూ భావిస్తున్నట్టు ఆ చూపులు నాకు కనబడినై. అయినా నేనేమి మాట్లాడలేదు. బెనర్జీయే మళ్ళా అన్నాడు –

"ప్రభుత్వానికి పిచ్చెత్తింది. ఇంద్రసేన్‌ని ఎలా చంపారో తెలుసా?"

నా గొంతులో నుంచి అప్రయత్నంగా ఓ వికృత శబ్దం బయట పడింది. యింద్రసేన్ నాకు కలకత్తాలో వుద్యోగం కుదిర్చినవాడు. అతడేగనక నాకు సమయానికి సాయపడకుండా వున్నట్టయితే – ఆ దూరప్రాంతంలో నిరుద్యోగానికీ, ఆకలికీ తట్టుకోలేక ఏ రైలు కిందనో పడి జీవితాన్ని ముగించి వుండేవాణ్ని. నాకు సమితితో పరిచయం కూడా అతడే కలిగించాడు.

"దేశం రెండు శత్రుశిబిరాలుగా చీలిపోయింది. బ్రిటిష్ ప్రభుత్వం – దాన్ని బలపరచే ద్రోహులూ – స్వాతంత్ర్యం కోరే ప్రజలూ. వాళ్ళ మీద మనకు జాలి లేదు. ప్రజల మీద జాలి చూపమని కోరం. కాని పోరాటంలో కూడా ఒక నీతి వుంది. వాళ్ళ మీద మనం బాంబో, తుపాకిగుండో వుపయోగిస్తాం. చాతనైతే మనమీద అదే ప్రయోగించమని కోరతాం. కాని మనిషిని పట్టుకుని హింసించి, రాక్షసుల్లాగా బాధించి చంపడం, ఏమాత్రం సహించరానిది. ఇంద్రసేన్‌ని దారుణంగా హింసించి చంపారు. తుపాకులతో పొడిచీ, లాఠీలతో కొట్టీ ప్రాణం తీశారు"

బెనర్జీ గొంతు రుద్ధమవడం, వుద్రేకంతో పళ్లు బిగించడం గమనించాను. నాలో దుఃఖం పొంగులు వారింది. ఆ క్షణంలో బెనర్జీ నా చేతికి ఏ బాంబో, రివాల్వరో యిస్తే ఏమి చేసి వుండేవాణ్నో నాకు తెలీదు. కాని ఒహటి మాత్రం నిజం. యీనాటి వరకూ జీవించి వుండి అందరు స్నేహితుల చావుల్నీ – యీనాడు ఆ బెనర్జీ మరణాన్నీ చూసి, నిస్సహాయంగా దుఃఖిస్తూ, యీ విధంగా నిర్వేదాన్ని అనుభవించి మాత్రం వుండేవాణ్ణి కాదు.

బెనర్జీ పెద్ద పొరపాటే చేశాడు. ఇంద్రాణినీ, నా పరిసరాల్నీ, నన్నూ కూడా మరిచిపోయిన ఆ క్షణంలో నాకేమీ కర్తవ్యం చెప్పలేదు. నా కళ్ళ వెంట కారే నీటి బిందువుల్ని చూసి –

"రేపు శెలవు పెట్టు. వుదయం ఎనిమిదింటికల్లా వస్తే మాట్లాడదాం" అన్నాడు.

అదే క్షణాన్నుంచి నా జీవితం, వాళ్ళందరి జీవితాల్నుంచి వేరై, మరో మార్గాన, కేవలం భిన్న మార్గానపడి కుంటుపడింది.

ఆ రాత్రి నాకు నిదర పట్టలేదు. పరస్పర వైరుధ్యాలతో నా మనస్సు చిన్నాభిన్నమై పోయింది. హృదయంలో ఎక్కడో అట్టడుగున తొక్కివుంచిన కోర్కెలూ, ఆశలూ, దౌర్బల్యాలూ, నా జీవితాశయాల మీద దాడిచేసినై. నాలోని ద్వంద్వత్వం, బతుకు మీది తీపి, ఎన్నో ఏండ్లు జీవించి యీ ప్రపంచంలో

జరిగే మార్పుల్ని చూడాలనీ, ఇంద్రాణి వల్ల స్వర్గసౌఖ్యాలని అనుభవించాలనీ, నాలో విపరీతమైన ఆవేదనా, స్వార్థం గజ్జెకట్టి విలయ తాండవం చేసింది. కాని జరిగిపోయిన విషాద మేమిటంటే; అప్పట్లో ఆ అవస్థలో నా బుద్ధికి అది ఏమాత్రం నేరంగాగాని, దౌర్బల్యంగాగాని కనబడలేదు. పాతిక సంవత్సరాల తరవాత, యీనాడు మాత్రమే, ఆనాటి నా స్వార్థచింతని పూర్తిగా గ్రహించ గలుగుతున్నాను. నన్ను ప్రేమించి నా నుంచి ఎంతో ఆశించిన బెనర్జీ మరణం బహుశా యీనాడు నాలో యింత మార్పును కలిగించి వుండవొచ్చు.

ఆ మరునాడు శెలవైతే పెట్టానుకాని, బెనర్జీ యింటికి మాత్రం వెళ్ళలేదు. నాలో ఏదో అగ్నిపర్వతం రగుల్తూనే వుంది. ఏదో నేరం, బ్రతికివున్నంతవరకూ సిగ్గుతో తలవంచుకోవలసిన నేరం చేస్తున్నట్టు బాధపడ్డాను. ఏదో ఆరాటం, తెలియని బాధా నన్ను కుంగదీసినై. భగవద్గీత తీసి, కర్మయోగం చదివేందుకు ప్రయత్నించాను. బుర్రకు ఏమాత్రం ఎక్కలేదు.

విసుగ్గా ఆ పుస్తకాన్ని బీరువాలోకి నెట్టి, చేతికి అందిన మరో పుస్తకాన్ని లాగాను. కుర్చీ మీద కూర్చుని ఆలోచిస్తూ పుస్తకం తెరిచాను.

'రుబాయత్!' – నా దృష్టి అక్కడ వున్న పద్యం మీద పడింది. చదివాను. అందులోని ఆఖరి చరణం Sans wine...Sans End ! అన్నదాన్ని ఎన్నోమార్లు చదివాను. జీవితానికి ఓ కొత్త అర్థం, ఓ కొత్త విలువ కనబడినట్టయింది.

ఆ సాయంకాలం కూడా బెనర్జీ యింటికి వెళ్లలేదు. దేశభక్తీ, స్వాతంత్ర్యం, అన్న పదాలకు అర్థం నాకు మరో నూతన రూపంలో కనబడింది. త్యాగం ఎందుకు చేయాలి? ఎవరి కోసం చేయాలి? అనుభవించేది నేను కానప్పుడు ఎవరి కోసమో ఎందుకు చావాలి? – యిలాంటి ప్రశ్నలు నన్ను చుట్టుముట్టిన్నై. వాటి నుంచి తేలికైన హృదయంతో బయటపడ్డాను.

ఆ రాత్రి తొమ్మిది గంటలకు ఇంద్రాణి యింటికి వెళ్ళాను. మనసులో ఎంతగా ఆమెను గురించి మథనపడుతున్నా – అంతవరకు ఆమెకు నా ప్రేమ సంగతి చెప్పలేదు. ఏదో ఓ శుభ ముహూర్తాన, అట్టే ప్రయత్నం లేకుండానే ఆ విషయం చెప్పే అవకాశం కలుగుతుందని ఆశించాను.

ఇంద్రాణి నన్ను లోనికి ఆహ్వానించింది. మామూలుగానే మాట్లాడింది. సందర్భం కోసం కాచుక్కూచ్చున్న నాకు, నా హృదయంలోని బాధని బయటపెట్టేందుకు అవకాశం చిక్కలేదు.

పన్నెండు గంటలకు తిరిగి రూముకు వచ్చి పడుకున్నాను. నాకనేక అనుమానాలు కలిగినై. నేను ఇంద్రాణిని గురించి పొరబడటం లేదుగదా? యీసరికే ఆమె మరెవర్నయినా ప్రేమిస్తుందేమో? అయితే నన్ను గురించీ, నా తెలివితేటల్నీ గురించీ యితర్ల వద్ద మెచ్చుకోవడం, నేను ఎంతో మంచివాణ్ణనీ, గొప్పవాణ్ణనీ అందరితో చెప్పడంలో ఆమె ఉద్దేశ్యమేమై వుంటుంది?

యీ తెగని సమస్యతో చాలా రాత్రి వరకూ బాధపడ్డాను. నేను ఏమాత్రం ప్రోద్బలం యిచ్చినా, ఆమె ముందు నా ప్రేమను అర్థిస్తుందని గత రెండు నెల్ల నుంచి ఆమెను పరిశీలనగా చూస్తున్న నాకు తోచింది. ఆమె కోసమే నేను జీవించదలచుకున్నాననీ, ఆ కారణంగా ప్రమాదాల్లోకి యీడ్చే తీవ్ర రాజకీయాల నుంచి విరమించుకుంటున్నాననీ తెల్లవారగానే ఆమె యింటికి వెళ్లి చెప్పడం

– అన్నివిధాలా మంచిదని నిర్ణయించుకున్నాను.

కలత నిద్దరలో నాకు ఎవరో తలుపు గట్టిగా తడుతూన్న శబ్దం వినబడింది. కళ్ళు నలుపుకుంటూ లేచివెళ్లి తలుపు తెరిచాను. పన్నెండేళ్ల కుర్రాడు నా చేతిలో ఓ కవరు పెట్టి, గిర్రున తిరిగి వెళ్లి పోయాడు. నేను ఆశ్చర్యపడుతూ ఆ వైపుకు ఓ నిమిషం చూసి, కవరు చింపాను. లోపలి వుత్తరం నన్ను మరింత ఆశ్యర్యపరిచింది.

నన్ను సమితి నుంచి బహిష్కరించినట్టూ, ద్రోహిగా కాక పిరికితనం కారణంగా బహిష్కరణ జరిగింది కనుక, సమితి రహస్యాలు యితర్లతో చెప్పనంతవరకూ శత్రువుగా మాత్రం చూడమనీ – బెనర్జీ మొత్తం సమితి తరఫున రాశాడు. కాని కింద బెనర్జీ సంతకం లేదు. అయినా అతడి దస్తూరీ నాకు బాగా తెలుసు.

నన్ను ఓ పక్క అవమానం, మరోపక్క ఆనందం వుక్కిరిబిక్కిరి చేసినై. పిరికిపందగా అందరూ నిర్ణయించినందుకు ఎంతో సిగ్గూ, బాధా కలిగినా, ప్రాణాపాయంతో కూడిన ఆ కార్యక్రమాల్లో నుంచి బయటపడి, స్వేచ్ఛగా ఇంద్రాణితో జీవితశేషాన్ని గడిపే అవకాశం కలిగినందుకు సంతోషం కలిగింది.

ఏడు గంటలకల్లా స్నానం చేసి, వున్నవాటిలో మంచిగుడ్డలు వేసుకుని ఇంద్రాణి యింటికి బయలుదేరాను. ఆమెతో చెప్పవలసిన మాటలూ, నా ప్రేమను వెల్లడించేటప్పుడు ఆమెకు నేను ఎంత దగ్గిరలో వుండవలసిందీ – యింకా యిలాంటి అనేక విషయాలు సూక్ష్మాతిసూక్ష్మంగా ఆలోచించి, నడుస్తూనే కొన్ని వాక్యాల్ని రిహార్సల్సు చేశాను.

నేను తలుపు తట్టినప్పుడు ఇంద్రాణి అరవై ఏళ్ల ముసలి తల్లి తలుపు తెరిచింది.

"ఇంద్రాణి ఏం చేస్తున్నది?" అని అడగగానే, ఆమె నా వంక అదోలా చూసి, "యింట్లో లేదు" అని జవాబిచ్చింది.

ఆమె ఎక్కడికి వెళ్లిందన్న ప్రశ్న వేయకుండానే తిరిగి వచ్చాను. ఎక్కడికి వెళ్ళినా కనీసం రాత్రి ఎనిమిది తొమ్మిది గంటలకు తప్పక యింటికి వస్తుందని నాకు తెలుసు.

ఆ రాత్రి ఎనిమిది గంటలకు రూము తాళంవేసి, ఆనందంతో మునకలు వేస్తున్న హృదయంతో ఇంద్రాణి యింటికి బయలుదేరాను. రెండు మూడు ఫర్లాంగులు నడిచి, ఆ యింటికి వెళ్లే రోడ్డు మలుపు తిరగగానే, అక్కడ కనుపించిన దృశ్యం నాలో ఆశ్చర్యాన్నీ, అంతకంటె ఎక్కువ భయాన్నీ కలిగించింది. రోడ్డుకు అడ్డంగా కొంతమంది పోలీసులు నిలబడి, ఎక్కడి వాళ్ళను అక్కడే ఆపేస్తున్నారు. దూరంగా ఇంద్రాణి యింటి ముందు రెండు వానులూ కొంతమంది పోలీసులూ కనుపించారు.

బరువెక్కిన హృదయంతో అక్కడే నిలబడి ఆ దృశ్యం వంక ఓ నాలుగైదు నిమిషాలు చూసి, భయపడుతూనే, అక్కడవున్న ఓ వ్యక్తిని ఏం జరిగిందని అడిగాను.

"ఆ యింట్లో వుండే అమ్మాయి పోలీసు సూపరింటెండెంటు మీద బాంబు విసిరిందట! ఆ అమ్మాయిని అరెస్టు చేసి, యిల్లు సోదా చేస్తున్నారు"

నా కాళ్ల క్రింద భూమి జరిగినట్టయింది. మళ్లీ ఆ యింటివేపుకేనా చూడకుండా, తడబడుతూన్న కాళ్లతో, సాధ్యమైనంత వేగంగా నడిచి రూముకు చేరాను.

దీపం వెలిగించి, తలుపు లోపల గడేసేందుకు వెళ్లినప్పుడు, తలుపు పక్కగా ఓ కాయితం కనబడింది. వణుకుతున్న చేతుల్తో మడతలువిప్పి చదివాను.

"జరిగిన సంగతి తెలిసేవుంటుంది. ద్రోహివి కాదనీ - పిరికివాడివి మాత్రమే అనీ అనుకుంటున్నాం"

అది బెనర్జీ రాసిందే!

అప్పటికప్పుడే నేను మోయగలిగినంత సామాను మాత్రమే తీసుకుని రైల్వే స్టేషనుకు చేరాను. మొదటగా బయలుదేరిన బండి ఎక్కేశాను - అంతే! నా పతనం పూర్తయింది.

❋ ❋ ❋

బెనర్జీ మరణం నా జీవిత చిత్రాన్ని మరోమారు అవలోకించే అవకాశం నాకు కలిగించింది. అతడి వుద్దేశంలో నేను అప్పటికీ, ఆ తరువాత కూడా పిరికిపందనే కాని, ద్రోహిని మాత్రం కాదు.

బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యవాదం మీద కత్తి కట్టిన బెనర్జీ, అది పోయిన తరవాత మరెవరి మీద కత్తి కట్టాడో నాకు యిప్పటికీ అనూహ్యంగానే వుంది. నాలుగు నెల్లనాడు అతడు రాసిన ఉత్తరం కూడా నా దగ్గిర వుంది. అయినా అతడు చెప్పిన రాజకీయాలు, సిద్ధాంతాలూ, నాకు అర్థం కాలేదు. అంతా కొత్తగా అయోమయంగా కనబడినై.

బెనర్జీ మరణించిన తరవాతనైనా అతడు కొత్తగా స్వీకరించిన రాజకీయాన్ని అర్థం చేసుకోగల నేమో అని ఆ ఉత్తరం డ్రాయరులోనుంచి బయటకు తీశాను. ఎక్కడో జారిపడి పోయిన చత్వారపు జోడు ఎంత వెతికినా కనబడలేదు. అక్షరాలు మసకమసకగా కనబడుతున్నయ్.

"మనం ఆశించిన స్వరాజ్యం రాలేదు. ట్రాంవే వర్కర్సులో పనిచేస్తున్నాను...."

ఆపైన చదవలేకపోయాను. కళ్ల నిండా నీరు కమ్మింది. మనం ఆశించిన స్వరాజం ఏమిటి? బ్రిటిషు వాళ్లని వెళ్లగొట్టటం! అది జరిగింది గదా? అంతకంటే ఎక్కువ ఆ రోజుల్లో బెనర్జీగాని, నేనుగాని, సమితిలోని యితర సభ్యులుగాని ఆశించింది మరేమీ వున్నట్టు నాకు గుర్తులేదు.

బ్రిటిష్ సామ్రాజ్యాన్ని ఎదిరించి బతక కలిగిన బెనర్జీ, వాళ్లు వెళ్లిన తరవాత తిరిగి జైలు కెళ్లాడు. మూడు రోజుల కంటె యీసారి ఎక్కువ బతకలేకపోయాడు!

ఇందులో ఏదో దుర్భేద్యమైన రహస్యం వుందనీ, నూతన సత్యాల్నీ, కొత్త మార్గాల్నీ చూపేందుకు బెనర్జీ ప్రయత్నించాడనీ యిప్పుడు నాకు తోస్తోంది.

కాని, పాతికేళ్ళ నిండు యవ్వనంలో ఇంద్రాణి రూపం? నన్ను పిరికిపందను చేసింది. జవ సత్వాలుడిగిన యాభై ఐదేళ్ళ శరీరం, తిరిగి అదే స్థితికి నన్ను దిగలాగుతోంది.

❋

(ప్రచురణ : 1940–49 మధ్య)